

УДК 913+908(477)

Свірідова Н. Д.

д.е.н., професор

зав. кафедрою туризму і готельного господарства

СНУ ім. В. Даля (м. Луганськ)

ДОСЛІДЖЕННЯ ПРАКТИКИ РОЗВИТКУ ПРОМИСЛОВОГО ТУРИЗМУ (НА ПРИКЛАДІ ЛУГАНСЬКОЇ ОБЛАСТІ)

Промисловий туризм є одним з найбільш прибуткових видів економічної діяльності, являє собою джерело прибутку, валютних надходжень, сприяє розвитку (має мультиплікативний ефект) багатьох суміжних галузей. Чим більше частка доходу, витрачена в межах регіону, тим вище ефект мультиплікатора. Для визначення впливу промислового туризму на зміну одного з економічних показників господарського комплексу регіону даний коефіцієнт множать на витрати туристів. Промисловий туризм має значний потенціал як інструмент економічного розвитку сфери туризму і регіону в цілому.

Ключові слова: промисловий туризм, промисловий регіон, мультиплікативний ефект, господарський комплекс, тенденції, область.

Постановка проблеми. Феномен промислового туризму є недостатньо висвітленим в українській та російській літературі. Він частіше ототожнюється з поняттям «діловий туризм», який означає поїздки зі службовою метою. Але більшість зарубіжних авторів розглядають поняття промислового туризму набагато ширше.

Однак, ставши окремим видом туризму, промисловий туризм не загубив зв'язку з іншими різновидами туристичної галузі і, як показує практика, він може суттєво впливати на соціально-економічний розвиток регіону. Цей вид туризму є прибутковим, адже він викликає неабиякий інтерес серед туристів. Позитивний вплив промислового туризму на розвиток регіонів у зарубіжних країнах є очевидним, адже ті регіони, які раніше

вважалися не цікавими з точки зору туризму, стали всесвітньо відомими туристськими центрами. Цей вид туризму являється дуже перспективним для промислових регіонів, на території яких розташовано декілька підприємств. Створюючи комплексні тури, туроператори отримують більше прибутку, ніж від індивідуальних маршрутів.

Досвід зарубіжних країн показує, що поряд з іншими видами туризму промисловий туризм користується попитом серед туристів. Він приносить вигоду не тільки туроператорам, але й підприємствам, на яких проводяться екскурсії. Це тягне за собою підвищення конкурентоспроможності компаній, що надають туристичні послуги, і, отже зростає розмір податків, що ці підприємства сплачують до державної казни. А це означає, що поряд із розвитком промислового туризму розвивається і регіон, на території якого розташовані туристичні об'єкти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Визначенню сутності, ролі та значення промислового туризму для соціально-економічного регіону присвячено багато робіт вітчизняних та зарубіжних авторів, а саме: Алейнікової Г. М., Боголюбова В. С., Богомолова Є. С., Гельберта Д., Доде Т. Н., Калиновського К. М., Кифяка В. Ф., Котлера П., Литвиненко О. Б., Міграян О. О., Мініч І. М., Петрова В. В., Симонсона Л. Р., Стеванса Т., Федорченка В. К., Школи І. М. та ін.

Мета публікації – дослідження стану, тенденцій розвитку промислового туризму (на прикладі Луганської області) з метою обґрунтування ролі та значення промислового туризму для регіону і визначення його впливу на соціально-економічний розвиток території.

Основні результати дослідження. Як вже відзначалося, термін «промисловий туризм» не одержав широкого поширення серед вітчизняних авторів і є нерозвиненим туристичним напрямком на Луганщині. Тому промисловий туризм часто ототожнюють із поняттям «діловий туризм».

Діловий туризм містить в собі поїздки зі службовими цілями. Під час таких поїздок відбуваються екскурсії по підприємствах, укладаються

договори й підписуються контракти. Ділові поїздки в сполученні з відпочинком дають величезні можливості для ведення бізнесу учасників подорожей. Зустрічі й спілкування партнерів у неформальній обстановці, знайомство з новими технологіями, інвесторами, постачальниками й споживачами, безпосередньо ведуть до взаємовигідних контрактів між людьми, що приймають участь у поїздках.

У порівнянні з іншими видами туризму (наприклад, пізнавальним та екскурсійним), діловий туризм не є настільки популярним. Проте, в 2007 році було створено некомерційне об'єднання підприємств України, діяльність яких пов'язана з діловим туризмом та індустрією зустрічей, а також підприємств і юридичних осіб, зацікавлених у розвитку ділового туризму в Україні – Асоціація ділового туризму (BTA Ukraine).

Крім того, за останні кілька років деякі світові компанії, що працюють в області ділового туризму, відкрили свої представництва в Україні. Їхні глобальні можливості дозволяють виконувати найскладніші корпоративні завдання в сфері бізнес туризму.

В Україні працює представництво американської мережі «Carlson Vagonlit», що поєднує близько 3,5 тис. фірм в усьому світі. «CVT Ukraine» має центр бізнес-тревел і імплантат-офіс при американському посольстві. Це єдине в Україні підприємство зі стовідсотковим іноземним капіталом. Багато компаній працюють по франчайзингу. Наприклад, світова мережа ділових подорожей HRG (Hogg Robinson Group, знаходиться в більш ніж 100 країнах світу) з 1999 року має представника в Україні – компанію «Скай Тревел», два її офіси працюють у Києві й один – у Харкові. Офіційний представник туристичної служби «American Express» (1,7 тис. філій в 130 країнах) в Україні – компанія «Обрій Інк».

Компанія «Золотий глобус» два роки є частиною британської глобальної мережі по організації ділових поїздок і керуванню витратами на них – FCmTravel Solutions. Також фірму «Телехаус Київ» представляє в

Україні мережа по обслуговуванню ділових мандрівників «BCD Travel Solutions» [1].

Таким чином, компанії суцього ділових подорожей (деякі, щоправда, мають підрозділи, що займаються всіма видами туризму) з'являються в основному за рахунок взаємної співпраці світових мереж та українських компаній.

Серед українських компаній, що спеціалізуються в бізнес-тревел і надають повний спектр послуг є: «Нью Лоджик», із червня 2007 року – представник міжнародного мережного агентства Radius (90 агентств, 4,65 тис. офісів по всьому світу). Стрімко розвивається компанія «Ділові подорожі» (виставки, ділове співробітництво з Китаєм, прийом в Україні). «Новий Стандарт ділових подорожей» позиціонує себе як компанія ділового туризму й виступає з ідеєю франчайзингового розвитку [2].

Не дивлячись на вагомий туристичний потенціал, Луганщина займає дуже незначне місце на туристичному ринку України. Діловий туризм як окремий напрямок пропонують далеко не всі туристичні компанії Луганська. Турфірми орієнтуються в першу чергу на запити споживачів. Вони можуть надати діловий тур або організувати колективний виїзд у рамках напряму «промисловий туризм», але як окремий вид туристичних послуг просувати діловий туризм вважають не вигідним.

Аналізуючи розвиток ділового туризму в Луганській області, можна зробити висновок, що він є нестабільним. Найвищі показники внутрішнього та іноземного туризму зі службовими цілями спостерігаються у 2009 р. У наступні роки відзначається різкий спад ділових поїздок.

У цей час у зв'язку з хибким економічним станом регіону спостерігається нестійкий розвиток ділового туризму, тому що ті засоби, які раніше використовувалися для розвитку галузі, тепер спрямовані на боротьбу зі світовою економічною кризою.

Луганський регіон стикається з деякими проблемами, що гальмують розвиток даної галузі. Серед них: низький рівень конкурентоспроможності

туристичного продукту області; недостатній рівень розвитку спеціалізованої інфраструктури туризму в області. У Луганську функціонує 10 готелів (Луганськ 2, Дружба 3, Слов'янська 2, Ініціал, Еліт-Комфорт, Радянська та ін.), але жоден з них не позиціонує себе як бізнес-готель. Також у всіх готелях відсутні конференц-зали й технічне встаткування для конференцій, ділових зустрічей і т.п.; недостатність за кількісними, якісними параметрами та за структурою рівня науково-методичного та кадрового забезпечення сфери туризму області; недосконалість статистики з питань туризму; відсутність цілісної системи державного управління туризмом у регіонах, підпорядкованість закладів розміщення туристів, санаторно-курортних, оздоровчих та рекреаційних закладів, які надають туристичні послуги, різним центральним органам виконавчої влади; невідповідність переважної більшості туристичних закладів міжнародним стандартам; недосконалість бази даних стосовно об'єктів туристичної сфери.

Виникнення проблем сфери туризму в Луганській області зумовлено дією таких чинників: непристосованість значної частини природних територій та об'єктів культурної спадщини для туристичних відвідувань; відсутність сприятливих умов для розвитку інфраструктури туризму, дієвої підтримки розвитку нових видів туризму; імідж Луганської області як непривабливого для туризму регіону; невідповідність послуг, що надаються підприємствами інфраструктури туризму світовим стандартам якості; відсутність кваліфікованих фахівців у галузі туризму в Луганській області.

Тому, уряд Луганської області прийняв цілий комплекс засобів по розробці Програми розвитку туризму в Луганській області на 2010-2015 роки. Основна мета розробки та реалізації нової цільової Програми полягає в забезпеченні розвитку конкурентоспроможної сфери туризму в Луганській області, що створить реальні можливості для подальшого стійкого розвитку туризму, сприятиме збереженню й раціональному використанню природного середовища та культурно-історичної спадщини,

соціально-економічному розвитку області, в тому числі за рахунок податкових надходжень до бюджету, збільшення кількості робочих місць.

Для досягнення основної мети Програми заплановано вжити такі заходи: створення акредитаційної комісії з видачі дозволів на право здійснення туристичного супроводу; створення комісії з видачі ліцензії на право здійснення туристичної діяльності на території області; формування нових та створення єдиної системи екскурсійно-туристських програм і маршрутів на території Луганської області; реалізація інвестиційних проектів щодо створення нових туристичних об'єктів; впровадження системи конкурсів, семінарів, «круглих столів»; впровадження системи підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації кадрів у сфері туризму; створення умов для відродження і розвитку традиційних центрів туризму та освоєння нових туристичних районів з певним природним і історико-культурним потенціалом; інтеграція Луганської області в систему світового туристичного ринку й розвиток міжнародного співробітництва в області туризму; вдосконалення системи інформаційного забезпечення галузі туризму; проведення активної рекламної діяльності, направленої на формування образу Луганщини як регіону сприятливого для туризму.

Для реалізації Програми було проведено аналіз факторів впливу на проблему та ресурсів (SWOT-аналіз), який представлений в табл. 1.

Таблиця 1

SWOT-аналіз туристичного потенціалу Луганської області [3]

Сильні сторони (S)	Слабкі сторони (W)
<p>велика кількість туристично-привабливих об'єктів в області;</p> <p>велика кількість закладів туристичної інфраструктури (туристичні фірми, заклади розміщення та харчування);</p> <p>вигідне географічне розташування області;</p> <p>наявність міжнародних транспортних магістралей.</p>	<p>відсутність кваліфікованих кадрів у галузі туризму області;</p> <p>фінансування розвитку галузі туризму;</p> <p>орієнтованість туроператорів області на відправку туристів за кордон;</p> <p>недостатньо поширена мережа туристично-інформаційних центрів в області;</p> <p>недосконала система статистичної звітності в сфері туризму;</p> <p>підпорядкованість закладів, які надають туристичні послуги, різним центральним органам виконавчої влади.</p>

Можливості (О)	Загрози (Т)
розробка нових екскурсійних і туристичних маршрутів; створення нових робочих місць; збільшення надходжень до обласного бюджету.	незадовільний стан туристичної і сервісної інфраструктури в області; імідж області як непривабливої для туризму; недостатнє фінансування розвитку галузі туризму.

Розв'язання проблем передбачається шляхом здійснення заходів щодо формування в області конкурентоспроможного туристичного продукту, на основі забезпечення раціонального використання туристичних ресурсів, підвищення якості туристичних послуг, розбудови туристичної інфраструктури: розвитку кадрового потенціалу сфери туризму, формування позитивного туристичного іміджу області.

Конкретні обсяги видатків на реалізацію заходів Програми визначаються щорічно під час формування обласного, міських та районних бюджетів у межах загальної суми видатків на культуру, мистецтво та освіту. Фінансування Програми здійснюється за рахунок коштів обласного, міських і районних бюджетів та інших коштів підприємств, організацій, установ незалежно від форми власності, не заборонених чинним законодавством України.

Для виконання Програми передбачається виділення з обласного бюджету 1748,10 тис. грн., з міських і районних бюджетів – 158,00 тис. грн., 1437,00 тис. грн. планується залучити з інших джерел, не заборонених чинним законодавством України. Всього – 3343,10 тис. грн. Строк виконання Програми – 6 років.

Одним з основних завдань забезпечення сталого розвитку туризму є формування туристичного простору високої привабливості через розроблення та впровадження конкурентоспроможного туристичного продукту в області.

Реалізація цього завдання вимагає: раціонального й ефективного використання туристичних ресурсів шляхом вивчення та комплексної оцінки ресурсів (об'єктів/маршрутів), привабливих для використання в галузі

туризму, проведення їхньої інвентаризації та класифікації; розроблення туристичного продукту високої якості; розвитку спеціалізованої туристичної інфраструктури, здатної забезпечити стійкі темпи зростання туристичних потоків з урахуванням специфіки туристичного продукту області через розбудову спеціалізованої туристичної, інженерно-транспортної та комунальної інфраструктури в місцях зосередження туристичних ресурсів або вздовж маршрутів, привабливих для використання в галузі туризму; забезпечення галузі туризму кваліфікованими кадрами; формування позитивного іміджу області, як туристичного регіону; створення єдиного стилю туристичного продукту (визначення знакових туристичних об'єктів, «візитних карток» області).

Основними напрямками діяльності, передбаченими у програмі є: регулювання галузі туризму; розвиток матеріальної бази туризму; використання рекреаційних ресурсів та культурної спадщини для розвитку туризму; кадрове та науково-методичне забезпечення туристичної галузі; рекламно-інформаційна діяльність.

Ресурсне забезпечення Програми, у якому відображено всі фінансові показники, представлено у табл. 2.

Таблиця 2

Ресурсне забезпечення Програми [3]

Заходи	Обсяги фінансових ресурсів (тис. грн.)						
	Всього	у тому числі по роках					
		I етап			II етап		
		2010	2011	2012	2013	2014	2015
1. Регулювання галузі туризму	23,68	0,63	0,65	0,65	0,65	0,65	0,65
у тому числі кошти:							
місцевих бюджетів	-	-	-	-	-	-	-
позабюджетні	-	-	-	-	-	-	-
2. Розвиток матеріальної бази туризму	1397,00	207,0	262,0	227,0	237,0	237,0	227,0
у тому числі кошти:							
місцевих бюджетів	158,0	23,0	23,0	23,0	33,0	33,0	23,0

Продовження табл. 2.

позабюджетні	800,0	115,0	145,0	135,0	135,0	135,0	135,0
3. Використання рекреаційних ресурсів та культурної спадщини для розвитку туризму	31,70	5,0	5,0	5,2	5,5	5,5	5,5
у тому числі кошти:							
місцевих бюджетів	-	-	-	-	-	-	-
позабюджетні	-	-	-	-	-	-	-
4. Кадрове та науково-методичне забезпечення туристичної галузі	331,92	55,32	55,32	55,32	55,32	55,32	55,32
у тому числі кошти:							
місцевих бюджетів	-	-	-	-	-	-	-
позабюджетні	60,0	10,0	10,0	10,0	10,0	10,0	10,0
5. Рекламно-інформаційна діяльність	1558,80	167,19	290,27	247,08	254,08	264,08	336,08
у тому числі кошти:							
місцевих бюджетів	-	-	-	-	-	-	-
позабюджетні	577,0	50,0	109,0	90,0	94,0	100,0	134,0
Загальний обсяг ресурсів, у тому числі:	3343,10	438,44	616,54	538,55	555,85	565,85	627,85
обласний бюджет	1748,10	240,44	329,54	280,55	283,85	287,85	325,85
районні, міські (міст обласного підпорядкування) бюджети	158,0	23,0	23,0	23,0	33,0	33,0	23,0
бюджети сіл, селищ, міст районного підпорядкування	-	-	-	-	-	-	-
кошти небюджетних джерел	1437,0	175,0	264,0	235,0	239,0	245,0	279,0

Управління культури і туризму облдержадміністрації здійснює контроль за реалізацією заходів Програми та щорічно у першому кварталі, наступного за звітним року інформує обласну раду про хід її виконання.

Виконкоми міських рад міст обласного значення та райдержадміністрації на основі цієї Програми у тримісячний термін розробляють відповідні місцеві програми.

Для відстеження динаміки розвитку галузі туризму міськими радами міст обласного значення та райдержадміністраціями щоквартально надаються звіти про хід виконання Програми.

Оцінка кількісних та якісних змін за результатами виконання Програми здійснюється на підставі аналізу збільшення кількості туристів, що відвідають область, поліпшення якості туристичного обслуговування, розбудови туристичної інфраструктури, збільшення надходжень до бюджету.

Виконання Програми дасть можливість: досягти загальноекономічного ефекту за рахунок комплексного, системного розвитку галузей, суміжних галузям з виробництва основних туристичних товарів і послуг; збільшити надходження до місцевих бюджетів; залучити інвестиції в економіку регіону; сприяти створенню нових робочих місць у галузі туризму в області; сприяти збереженню і відродженню об'єктів культурної і природної спадщини області; забезпечити задоволення потреб населення регіону і країни в активному і повноцінному відпочинку, залученні до культурних цінностей, вихованні підростаючого покоління; забезпечити туристичну привабливість області; забезпечити сприятливі умови для формування необхідної туристичної інфраструктури в області; забезпечити збереження та відновлення унікальних природних та історико-культурних ресурсів області; сформувати ефективну систему інформаційного забезпечення галузі туризму області.

Але найбільш важливим напрямком розвитку туристичної галузі в Луганській області є просування нових та перспективних видів туризму. Луганщина – це промисловий регіон з великою кількістю різноманітних підприємств, що могли б стати об'єктами промислового туризму. Саме орієнтація на підприємства з точки зору туризму може стати вагомим поштовхом для покращення економічної ситуації нашого регіону. Розвиток в'їзного та внутрішнього туризму зі службовою метою є важливим чинником підвищення якості життя в області, підвищення її авторитету як на внутрішньому, так і на міжнародному туристичних ринках, створення додаткових робочих місць та поповнення місцевого бюджету.

Висновки. Проаналізовано стан та тенденції розвитку промислового туризму в Луганській області з урахуванням останніх статистичних показників туристичної галузі. В ході аналізу встановлено, що розвиток промислового туризму є нестабільним і спостерігаються піднесення та спади кількості ділових туристів за певну низку років. Визначено бар'єри, що гальмують розвиток туристичної галузі та розглянуто чинники, з якими необхідно боротися для збільшення туристичного потоку в межах нашого регіону. Проведено SWOT-аналіз туристичного потенціалу Луганської області, тобто визначено сильні та слабкі сторони, можливості та загрози в туристичній галузі з метою встановлення заходів щодо формування в області конкурентоспроможного туристичного продукту, на основі забезпечення раціонального використання туристичних ресурсів, підвищення якості туристичних послуг, розбудови туристичної інфраструктури, розвитку кадрового потенціалу сфери туризму, формування позитивного туристичного іміджу області.

Список використаної літератури

1. Pizam A. and Pokela J. "The Vacation Farm: A New Form of Tourism Destiantion". In D. Hawkins (ed.), *Tourism Marketing and Management Issues*, 203-216. Washington DC: George Washington Press, 1980. – 312 p.
2. Schmidt D. *Industrie-Tourismus: Moeglichkeiten and Grenzen einer Anwendung auf ausgewaehlte Gemeinden der Landkreise Coburg, Kronach und Lichtenfels, Bayreuth. Arbeitsmaterialien zur Raumordnung und Raumplanung*, 1988. – 363 p.
3. Быстров С. А. *Финансовый менеджмент в туризме*. – СПб.: «Издательский дом Герда», 2006. – 240 с.
4. Програма розвитку туризму в Луганській області на 2010-2015 роки. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.irp.lg.ua/rus/content.php?type=83319433_5548

СВИРИДОВА Н. Д. ИССЛЕДОВАНИЯ ПРАКТИКИ РАЗВИТИЯ ПРОМЫШЛЕННОГО ТУРИЗМА (НА ПРИМЕРЕ ЛУГАНСКОЙ ОБЛАСТИ)

Промышленный туризм является наиболее прибыльным видом экономической деятельности, представляет собой источник прибыли, валютных поступлений, способствует развитию (имеет мультипликативный эффект) многих смежных отраслей. Чем больше часть дохода, потраченная в рамках региона, тем выше эффект мультипликатора. Для определения влияния промышленного туризма на изменение одного из экономических показателей хозяйственного комплекса региона данный коэффициент умножают на затраты туристов. Промышленный туризм имеет значительный потенциал как инструмент экономического развития сферы туризма и региона в целом.

Ключевые слова. промышленный туризм, промышленный регион, мультипликативный эффект, хозяйственный комплекс, тенденции, область.

SVIRIDOVA N. D. RESEARCH STUDY OF PRACTICE OF INDUSTRIAL TOURISM (EXAMPLE OF LUGANSK REGION)

Industrial tourism is the most lucrative economic activity is a source of incom, foreign exchange earnings, contributes to the development (a multiplier effect) of many related industries. The greater portion of income spent within the regio, the higher the multiplier effect. To determine the impact of industrial tourism to change one of the economic indicators of the economic complex of the region this ratio is multiplied by the cost of tourists. Industrial tourism has considerable potential as a tool for economic development of the tourism industry and the wider region .

Keywords: industrial tourism, manufacturing region, multiplier effect, economic complex, trends, region.